

تشکیل سرمایه در تعاونیها

نوشته بروس تورداسن

Bruce Thordarson

مدیر اتحادیه بین المللی تعاون

ترجمه: علی ورجاوند

سرمایه و ارزش های تعاونی

بدون شك، تشكيل و ایجاد سرمایه یکی از مسائل و موضوعات مهم تعاونیهاست، زیرا سرمایه نه تنها اثر مستقیمی بر توان رقابت اقتصادی آنان می گذارد، بلکه وجه تمایز آنها و به عبارت دیگر، مشخصه ایست که تعاونیها نسبت به سایر فعالیتهای اقتصادی دارا هستند.

اگر چه موضوع و مشکل سرمایه به نحوی که به وجود آمده، در هر منطقه و بخشی نسبت به بخش و منطقه دیگر تفاوت دارد، مع الوصف آغاز و شروع آنها یکسان بوده و از دیر زمان همه بر این اعتقاد بوده اند که سرمایه يك عنصر اساسی در میان ارزشها و اصول تعاونی است.

همانطور که بخوبی شناخته شده، دو اصل از شش اصل اخیر و پذیرفته شده تعاونیها، مستقیماً در ارتباط با موضوع سرمایه است: - به سهام سرمایه، دقیقاً سود یا نرخ محدودی تعلق خواهد گرفت. البته اگر سودی وجود داشته باشد.

- منافع و نتایج اقتصادی حاصله از فعالیت هر تعاونی متعلق به کلیه اعضا است و ضمناً نحوه توزیع می بایست به گونه ای باشد که منافع عضوی به هزینه سایر اعضا تامین نگردد. در بطن این موضوع، این فکر و طرز تفکر

موضوع فوق عنوان مقاله ای است که آقای بروس تورداسن مدیر اتحادیه بین المللی تعاون، در کنفرانس وزرای تعاون منطقه آسیا و اقیانوسیه که در فوریه ۱۹۹۲ در جاکارتا پایتخت کشور اندونزی برگزار گردید، ارائه نمود.

وجود داشته است که تعاونیها سازمانهای مردمی اند و نه سرمایه ای. به عبارت دیگر، هدف از تاسیس چنین سازمانهایی بیشتر خدمت و سرویس دادن به مردم بوده تا تامین سود و منفعت برای سرمایه گذاران.

و حال اگر موضوع را عمیقاً بررسی کنیم در خواهیم یافت که در سیستم تعاون، سرمایه می بایست در ارتباط با عضویت باشد، نه يك موضوع صوری و نظری و یا چیزی شبیه سفته بازی و به عبارت دیگر، سرمایه نمی بایست در مراحل اتخاذ تصمیم دخالتی داشته باشد.

وضع دشوار و غیر مشخص جاری متأسفانه شرایط و اوضاع و احوال اقتصادی روز، به خوبی ثابت می کند که برخورد و روش سنتی گذشته با تعاونیها حقیقاً روشی است نامتناسب.

امروزه گرایش اعضا در سرمایه گذاری در تعاونیهایشان به سرعت در حال تحول است. آگاه شدن بیشتر اعضا در زمینه حفظ و حمایت از پس اندازهایشان در برابر تورم و از سوی دیگر جذابیت سایر اشکال سرمایه گذاری، موجب شده است تا اغلب اعضا تمایل کمتری به سرمایه گذاری بیشتر در تعاونیها از خود نشان دهند.

این درست در حالی است که در طرف مقابل، نیاز تعاونیها به سرمایه گذاری بیشتر، روز بروز در حال افزایش است. تقریباً در همه جا تعاونیها برای یافتن توان رقابت، نیاز به رشد و توسعه دارند و به همین علت است که جمع شدن عمودی و ترکیب شدن با سایر سازمانها در سطح کشور و حتی شرکت در سرمایه گذاریهای مشترک و بین المللی به نحوی فزاینده معمول و ضروری گردیده است.

تعاونیهای جدید التاسیس به خوبی دریافته اند که امروزه بدون کمک و سرمایه های

خارجی تامین خدمتی ارزنده و غیر قابل رقابت برای اعضا تقریباً غیر ممکن است. مجموعه این سه مشکل در کشورهای پیشرفته حتی بصورت حادثری بروز کرده چرا که در این نوع کشورها فاصله توقع و نیاز اعضا با توان تعاونیها در تامین آنها، پیوسته در حال افزایش است.

شیوه برخورد تعاونیها

به نحویکه در مقاله اسون آکه بوك^۱ آمده تادر کنگره ۱۹۹۲ اتحادیه بین المللی تعاونی در توکیو ارائه شود و بزودی هم به چاپ خواهد رسید با این مشکلات به سه شیوه مختلف از طرف تعاونیها برخورد می شود:

- شیوه برخورد هایی که شکل و ساختار اساسی تعاونیها را تغییر نمی دهد.

- روشهایی که تعاونیها را به صور متنوعی از شرکتهای سهامی تغییر شکل می دهد.

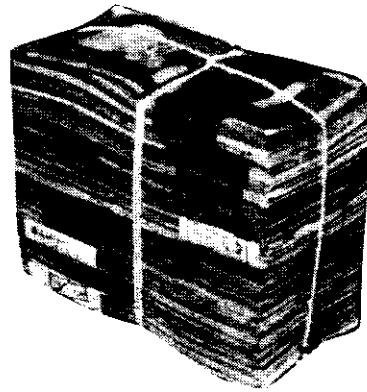
- کوشش و فعالیتهایی که برای افزایش منابع، ترکیب و کانالیزه کردن آنها برای توسعه تعاونیها با شکل جدید انجام می پذیرد.

در نوع اول روشهای مختلفی و تقریباً در طیف وسیعی به کار گرفته می شود که بیشتر در کشورهای شمال معمول است. این نوع کوششها که همگی به منظور افزایش سهام اعضا در سرمایه گذاری اولیه و مبنای است، موارد ذیل را شامل می شود.

۱- سهام داوطلبانه اعضا

در این روش اعضا تشویق می شوند تا علاوه بر سهامی که برای عضویت خود می خرند به صور مختلف سپرده گذاری بیشتری و در حقیقت به عنوان مکمل سهام خود انجام دهند. در بعضی موارد به این نوع سپرده گذاری مزایای بیشتری تعلق می گیرد و یا به صورتی انگیزه بیشتری برای این نوع سپرده گذاریها قائل می شوند ولی معمولاً برای این نوع سهام مکمل حق رای برای سپرده گذار منظور

1) Seven Ake Book

نمی شود.

۲- شبه سهام

منابع خارجی همانند سپرده گذاری کارمندان، اتحادیه های بازرگانی، وجوه بازنشستگی سرمایه گذاریهای دولتی و بالاخره سرمایه گذاری سایر تعاونیها از انواع متنوع دیگر سرمایه گذاری است که بعضی مواقع در اصطلاح سهام بی (B) به آنها اطلاق می شود. سهام ترجیحی، گواهی مالکیت از این جمله اند. به این نوع سرمایه گذاریها معمولاً حق رای تعلق نمی گیرد و بازار دست دوم ندارند و به عبارت دیگر غیر قابل انتقال اند.

۳- نرخ بهره بالاتر

در این روش میزان محدود نرخ سود در گذشته به سطح بالاتری ارتقاء یافته تا سپرده گذار اطمینان حاصل کند که سپرده اش بعد از تورم از ارزش با ثبات تری برخوردار است.

۴- تغییر در ارزشهای سهام

این شیوه بخصوص در تعاونیهای کشاورزی که مایل اند به نحوی اعضا خود و افراد عضو را به سرمایه گذاری بیشتر در سازمان خود تشویق کنند معمول گشته.

در این شیوه سعی می شود کشاورزان بازنشسته به جای آنکه سهام خود را با بازنشسته شدن و کناره گیری از کار فعال کشاورزی پس بگیرند تشویق به نگهداری سهام خود شوند و در قبال آن احتمالاً از مزایای بیشتری برخوردار گردند.

۵- سرمایه های انفرادی

بعضی از تعاونیهای کشاورزی به جای پرداخت سود ناشی از فعالیت سالیانه شرکت و همچنین ارزش اضافه شده بر سرمایه گذاری اعضا اقدام به صدور نوعی سهام جدید می نمایند که ارزش همان سهام اولیه برای عضویت را دارد به استثناء حق رای و زمان مشخص برای بازپرداخت.

شیوه دوم یعنی الگوی شرکتهای سهامی به صور مختلفی به کار گرفته می شوند که عبارتند از:

۱- سهام در شرکت های تعاونی که بصورت شرکت سهامی اداره می شوند یا متعلق به تک تک اعضا است و یا به طور کلی در اختیار شرکت تعاونی در چارچوب سیستم.

۲- در این روش سرمایه گذاران تعاونی و همچنین سرمایه گذاران غیر عضو تماماً و مشترکاً مالک سهام اند، همانند اتحادیه های بازرگانی و یا صندوق های بازنشستگی.

۳- در این حالت سهام تعاونیها در بورسها، مراکز خرید و فروش سهام لیست و عرضه می گردد در این روش فعالیت های مختلف اقتصادی هر تعاونی هر يك به صورت مجزا و در قالب شرکتهای سهامی شکل گرفته و به معرض فروش گذاشته می شوند. در این روش حداقل بر حسب ظاهر و توری هم شده اعضا مالکیت و حق نظارت بر شرکتهای خود را به عهده دارند و بدیهی است که این حقوق ناشی از سهامی است که در شرکت تعاونی مادر دارا می باشند.

۴- در مواردی بسیار استثنائی و افراطی بعضی از تعاونیهای هر کوششی را در جهت تطبیق دادن شرایط شرکتهای سهامی در چارچوب تعاونیها به کنار می گذارند و تنها به تغییر شکل حقوق شرکت اکتفا می نمایند (در بعضی مواقع حتی در مواردی که مجوز قانونی هم وجود دارد از توزیع ذخایر جمع شده بین اعضا نیز خودداری می نمایند).

استفاده از روش شرکتهای سهامی فی ذاته برای تعاونیها عمل خطرناکی است چرا که

ریسک تضعیف اختیار اعضا را در امر کنترل به همراه دارد، علاوه بر این یکی از ارزشهای سنتی و بسیار مهم تعاونیها را که معتقدند «سرمایه می‌بایست خدمتگزار اعضا باشد و نه ارباب آنها» به زیر سؤال می‌برد. ولی علیرغم همه این نوع محدودیتها، شیوه شرکتیهای سهامی به خصوص به دو صورت اول که در فوق شرح داده شد.

به نحو فزاینده‌ای مورد استفاد تعاونیها قرار می‌گیرد. البته نباید فراموش کرد که می‌توان با تدوین آئین‌نامه‌های خاصی درباره چگونگی رای‌گیری، انتخاب هیئت مدیره و بازخرید سهام، از بروز بعضی از خطرات جلوگیری نمود و بسیاری از مشخصه‌ها و خصوصیات شرکتیهای تعاونی را حفظ کرد. ضمناً ناگفته نماند که چنانچه این روش در اتحادیه‌های تعاونی به کار گرفته شود خطرات کمتری دربر خواهد داشت چون این دسته از تعاونیها بر خلاف جوامع اولیه و ابتدائی تعاونیها ارتباط مستقیم با شرکت اعضا ندارند.

جمع‌آوری و ترکیب سرمایه به منظور توسعه

این شیوه و یا روش سوم و به عبارت دیگر یافتن طرق جدیدی برای جمع‌آوری و ترکیب سرمایه به منظور توسعه تعاونیها موضوعی است که به میزان زیادی توجه تعاونیهای نوپا در کشورهای شمال و اکثر تعاونیها را در جنوب به خود جلب نموده. اگر چه درباره لزوم ترکیب منابع موجود و افزایش سرمایه تعاونیها برای توسعه بیشتر مطالب متنوعی توسط نظریه‌پردازان تعاونیها نوشته شده معهداً تا به امروز توفیقی ناچیز در این زمینه حاصل گشته است.

بانک‌ها تعاونی

این نوع بانکها با بیشترین توان در امر توسعه سایر تعاونیها و به عنوان نوعی از فعالیت تعاونیها تاکنون پابرجا مانده‌اند. امروزه در اکثر

کشورهای آسیایی شبکه‌های بزرگی از این نوع بانکها تاسیس گشته معهداً نقش آنها کمی بیشتر از کمک کنترل شده دولتها در اعطاء اعتبارات کشاورزی و تامین سوپسیدهاست.

اخیراً نشانه‌های نویدبخش و دلگرم‌کننده‌ای به چشم می‌خورد که نمونه‌ای از آن آزادی عمل و باز گذاشتن دست بانکهای تعاونی است که در امر افزایش سرمایه و اعطاء وام به صورتی که دیگر بخشهای اقتصادی در بازار آزاد عمل می‌کنند.

بانک نورین چوکین^۲ در ژاپن نمونه فوق‌العاده خوبی است از بانکهای تعاونی با قدرت کامل رقابت که هنوز مالکیت و اداره آن به کمک تعاونیهای کشاورزی انجام می‌شود این بانک می‌تواند الگوی بسیار خوبی برای اکثر کشورهای آسیایی قرار گیرد که تا به حال چشم به مدل‌های موفق اروپایی در این زمینه دوخته‌اند در عین حال بسیار نوید بخش است که در کشورهای نظیر هند، اندونزی و استرالیا بانکهای جدید تعاونی شکل گرفته و یا در مرحله طراحی بوده و در نظر است ایجاد شوند، بدیهی است هدفم از ذکر این بانکها صرفاً ارائه سه نمونه بود.

ناگفته نماند که تا همین چندی پیش هیچ‌یک از بانکهای تعاونی در سطح کشورهای منطقه دارای آنچنان شبکه بانکی قوه‌ای نبود که احتمالاً گامی به سوی هدف مطلوب بعدی بردارد. به عبارت دیگر مقصودم بانکی است در سطح منطقه که بتواند با جمع‌آوری و ترکیب مازاد سرمایه‌ها از کشورهای آسیایی پروژه‌های توسعه تعاونیها را در منطقه حمایت و کمک کند.

ولی اخیراً با شروع فعالیت جدید کمیته منطقه‌ای اتحادیه بین‌الملل در اداره امور مالی تعاونیها که در چارچوب کمیته مرکزی بانکی اتحادیه انجام گرفت این امید را افزود که با توجه به توان عالی موجود در آسیا برای حضور بانکهای تعاونی قوی‌تر ما در دهه بعد شاهد

2) Norin Chukin Bank

حضور بیشتر این بانکها خواهیم بود و امیدها در این زمینه به حقیقت خواهد پیوست.

اهمیت نقش بیمه‌های تعاونی در به حرکت انداختن سرمایه‌ها در آسیا همانند سایر مناطق کم‌تخمین زده شده است. سازمانهای بیمه‌گری که در مالکیت تعاونیها باشند از مهمترین ابزار و تدابیر در حفظ و حراست از داراییهای تعاونیها به شمار می‌روند و در عین حال می‌توانند بدین ترتیب سرمایه‌های ملی را در سیستم جنبشهای تعاونی و در درون کشور نگهداری نمایند.

پروژه بیمه اتحادیه بین‌المللی تعاونی (سی. آی. دی. بی) با استفاده از کارشناسان شرکتیهای موفق عضو در کشورهای ژاپن و سنگاپور مهمترین کمکها را به تعاونیهای بیمه در سرتاسر منطقه می‌نمایند. ضمناً با ارتباطش با فدراسیون بین‌المللی تعاونیهای بیمه قادر خواهد بود تا امر سرمایه‌گذاری داخلی در جنبشهای تعاونی را در سرتاسر منطقه اصلاح و بهبود بخشد.

رشد چشمگیری که تعاونیهای پس‌انداز و اعتبار در دهه گذشته در آسیا تجربه کرده‌اند به خوبی نشانگر توان پس‌انداز موجود در میان حتی ساکنین نسبتاً فقیر شهری و روستایی است.

این گروه بزرگ از مردم معمولاً به طور سنتی از شبکه‌های خدمات مالی کنار گذاشته می‌شدند چرا که از ابتداء جهت این شبکه‌ها به طرف طبقات متوسط شهری و طبقات بالاتر جامعه تعیین شده بود.

کمک و نقش بزرگ تعاونیهای صرفه‌جویی و اعتبار در امر توسعه به خوبی نشان‌دهنده رابطه مهم بین پس‌انداز و اعتبار است. تجربه ۲۰ ساله گذشته به خوبی نشان داد که طرحهای اعتباری و سوپسیدهای دولتی موفق نبوده‌اند. آلت‌ر ناتیه‌های تعاونی که بر اساس خودیاری و کمک متقابل شکل گرفته‌اند، به خوبی نشان دادند که با دیگر طرحها تفاوتی چشمگیر دارند. این چنین فلسفه‌ای در تعاون بدون شک خود معرف و مؤید توسعه سریع تعاونیهای

پس انداز و اعتبار و سازمان حامی آنهاست. یعنی کنفدراسیون آسیایی اتحادیه‌های اعتباری.

يك وجه بخصوص قابل ستایش کنفدراسیون را باید در انتخاب دقیق کمکهای خارجی دانست کنفدراسیون با چنین انتخابی این اطمینان را به وجود می‌آورد که در مسئولیت و مالکیت داخلی ناتوانی و نقص نیست و چنین نتیجه‌گیری می‌نماید که اگر می‌خواهیم در تعاونها توسعه واقعی صورت گیرد، سرمایه خارجی فقط می‌بایست نقش حمایت و مکمل را برای سرمایه‌های داخلی ایفاء نماید.

نمونه مثبت دیگری در این زمینه طرح اعتبار متقابل فدراسیون ملی تعاونی کشاورزی در کره جنوبی است بر اساس این طرح فدراسیون تربیتی داده تا منابع مازاد در سطوح اولیه تعاونها جمع‌آوری گردیده و پس از ترکیب در يك سیستم مرکزی از وجود حاصله به سایر تعاونها و کشاورزان عضو وام اعطاء گردد. در طول سالهای اخیر رشد نرخ سالیانه سپرده‌گذاریها تحت این سیستم به طور متوسط ۲۹/۶ در صد بالاتر از سپرده‌گذاری در سایر بانکهای بازرگانی بوده است.

منبع کاملاً متفاوت دیگری برای سرمایه تعاونها بخصوص در کشورهای جنوب آفرانسه‌ای توسعه تعاونی است که به اشکال متنوع ایجاد شده‌اند. سازمانهایی نظیر شرکت توسعه تعاونی در هند نقش بسیار پر اهمیتی را در زیر ساخت اداره مالی تعاونها و تسهیلات لازم برای آنان اجراء نموده است این شرکت بخصوص در بخش صنایع کشاورزی کمکهای بسیار ارزنده‌ای نموده است.

به هر جهت در بسیاری از کشورها چنین حمایتها و کمکهایی با درجه‌ای از نظارت و دخالت دولت همراه است که متأسفانه این نحوه عمل به آزادی تعاونها مآلاً به مبانی جنبشهای تعاونی زیان می‌رساند. بدیهی است در آینده نیز کمکهای دولتی مورد استقبال تعاونها قرار خواهد گرفت ولی این کمکها می‌بایست تحت

شرایطی داده شود که استقلال تعاونها کاملاً رعایت گردد (دراست به همان وضوحی که در قطعنامه ۱۲۷ سازمان بین‌المللی کار تصریح شده و اغلب نقل قول می‌گردد).

به هر حال با ظهور انواع و اقسام برنامه‌های تطبیقی برای اصلاح سازمانها و ساختارهای دولتی و با توجه به کسر بودجه‌ای که همواره دولتها با آن دست به گریبانند، عاقلانه نخواهد بود که تعاونها برای توسعه دراز مدت خود بر روی این گونه کمکها تکیه نمایند.

نتیجه به علت ارتباط قاطع و حساس مسائل سرمایه‌گذاری با ارزشهای اساسی تعاونها بخش مهمی از گزارش آقای سون آگه بوک درباره «ارزشهای اولیه تعاونها» که در کنگره اکتبر ۱۹۹۲ اتحادیه بین‌المللی در توکیو ارائه خواهد شد موضوع «سرمایه» خواهد بود.

بر اساس این گزارش اتحادیه بررسی جامعی را درباره اصول تعاونهای موجود انجام خواهد داد. تا اطمینان حاصل شود که آیا پیشنهاد تغییراتی درباره این اصول در کنگره مخصوص اتحادیه که در سال ۱۹۹۵ در منچستر انگلستان تشکیل خواهد شد ضروری است یا خیر؟ شایان توجه است که این کنگره در ۱۹۹۵ صده خود را جشن خواهد گرفت و در محلی برگزار خواهد گردید که فاصله کمی با فروشگاه اصلی پیشگامان راچدیل دارد.

اگرچه پیش‌بینی و تعیین نتایج حاصله از این گزارشها و بررسیها زودرس خواهد بود مع الوصف می‌توان انتظار داشت که اصل «سود محدود» برای سهام سرمایه در تعاونها به نحو بسیار دقیقی بررسی خواهد شد. همچنین می‌توان پیش‌بینی کرد که اصل مهم تعاونها یعنی «مردم مقدم بر سرمایه» بدون شك باقی مانده و حفظ خواهد شد ولی احتمالاً به گونه‌ای متفاوت مطرح خواهد گردید، علاوه بر این چون در رقابت و مبارزه با حریفان و رقبا تعاونها نیاز به تشکیلاتی بزرگتر و کاملتر خواهند داشت احتمالاً روش سرمایه‌گذاریهای

مشترك مدل مطلوبی معرفی خواهد شد که می‌تواند به بهترین وجه ارزشهای تعاونها را با کارآئی اقتصادی در هم آمیزد. سرمایه‌گذاری مشترك، تعاونها را قادر خواهد ساخت تا بدون از دست دادن خودمختاری خود نیروهایشان را متمرکز کرده و متشکل سازند.

(بدیهی است این عمل به ترتیبی کاملاً متفاوت صورت می‌گیرد چنانچه تعاونها احتمالاً فرمول شرکتی سهامی را اتخاذ نمایند) تعاونها با سرمایه‌گذاریهای مشترك به نحو فزاینده‌ای در اروپا معمول شده‌اند و می‌توان انتظار داشت که در آسیا هم چنین شود.

توسعه ساختارهای تعاونی برای حفظ و یا ایجاد سرمایه - چه به صورت بانکهای تعاونی، موسسات بیمه - طرحهای اعتباری متقابل و یا تعاونهای پس‌انداز و اعتبار - می‌بایست کاملاً در اولویت قرار گیرند. استراتژی توسعه خود اتحادیه نیز بر مبنای نیاز به تقویت ملی و همزمان با تقویت منطقه‌ای ساختارها در تمامی این عرصه‌هاست.

شك نیست که جنبشهای تعاونی گسترده در جهان از تجارب آسیا و اقیانوسیه در این زمینه همانند سایر زمینه مطالب بسیاری را می‌بایست بیاموزند. نیاز به شرکت و تقویت تجارب منطقه‌ای به میزان زیادی ارتباط به تصمیمات اتحادیه برای تقویت سازمانهای منطقه خود دارد. در ۱۹۹۳، منطقه آسیا و اقیانوسیه، معاون ریاست هیئت مدیره اتحادیه را کاندید خواهد کرد و در ۱۹۹۴ اولین مجمع منطقه‌ای به عنوان بخشی از هیئت حاکمه اتحادیه تشکیل خواهد گردید.

در همه حال اتحادیه بین‌المللی تعاون امیدوار است که تجارب غنی تعاونی در منطقه آسیا و اقیانوسیه همچون توان برجسته و چشمگیری، به میزان زیادی در بررسی موضوعات اساسی تعاونهای منعکس شود، از جمله موضوع «سرمایه» که مسئله‌ای است خطیر.